

Калевала (Kalevala)

"Калевала" – карэла-фінскі паэтычны эпас. Уключае 50 рунаў, сабраных і апрацаваных з народных паэтычных песняў выбітным фінскім даследнікам Эліясам Лёнратам (Elias Lönnrot, 1802–1884). Апрацоўка была зроблена Лёнратам двойчы – у 1835 і 1849 гадах (першае і другое выданні "Калевалы").

Руна трэцяя

Вяйнямёйнен запасіць веды і становіцца слаўтым (1 – 20). Ёўкахайнен едзе саборнічаць з ім у ведах, але не перамагае і выклікае яго на двубой мячамі. Раззлаваны Вяйнямёйнен чароўнымі спевамі заганяе яго ў балота (21 – 330). Спалоханы Ёўкахайнен прапануе яму сваю сястру ў жонкі, і задаволены Вяйнямёйнен выпускае яго з балота (331 – 476). Засмучаны Ёўкахайнен едзе дадому і апавядае маці пра свае прыгоды (477 – 524). Маці ў захапленні ад таго, што Вяйнямёйнен стане яе зяцем. Аднак гэтая навіна вельмі засмучае дачку, і яна пачынае плакаць (525 – 580).

Векавечны Вяйнямёнен

жыў увесь час бестурботна
на палянах Калевалы,
ў пушчах Вяйнёлы зялёнай.
5 Там спяваў ён свае песні,
спевы-чары, заклінанні.

Дзень за днём спяваў ён песні
і ўначы спяваў пра тое,
як радзіліся напевы,
10 старажытныя закліцці,
пра што зараз нават дзецям,
ні героям невядома,
ў нашыя часы ліхія,
калі й хлеба не хапае.

15 Весткі несліся паўсюдна,
разыходзіліся чуткі
пра цудоўныя напевы,
Вяйнямёйнена майстэрства.
Дасягнулі поўдня весткі,
20 чуткі поўначы дасталі.

Неяк юны Ёўкахайнен,
хударлявы сын лапландскі,
недзе у гасцях аднойчы
дзіўныя пачуў навіны,
25 нібы ёсць і лепей песні
ды майстэрскія закліяцці,
там, на Вяйнёлы палянах,
Калевалы верасовай,
лепш ад песень, што спяваў ён,
30 што раней пачуў ад бацькі.

Нарадзілася ў ім крыўда,
зайздрасць сэрца апаліла
ад таго, што Вяйнямёйнен –
нашмат лепшы песнапеўца.
35 Ён да бацькі паспяшаўся
і да роднай да матулі,
кажа, што ў дарогу едзе,
што паехаць ён сабраўся
ў вёскі Вяйнёлы далёкай
40 паспаборнічаць у спевах.

Не дазволіў яму бацька,
ды забараніла маці
ехаць сыну ў Калевалу,
каб спаборнічаць там з Вяйнё:

45 “Не, цябе там зачаруюць,
ды чароўным спевам кінуць
з галавою у сумёты,
рукі – на мароз пякучы,
не паварухнеш і пальцам,
50 варухнуць нагой не зможаш”.

Маладзён ў адказ прамовіў:
“Добрыя у бацькі веды,
яшчэ лепшыя – у маці,
а ў мяне – за ўсіх паболей.
55 Калі захачу зраўняцца
я з мужамі ў песнаспевах,
певака сам зачарую,
чарадзеяніка я словам,
лепшы ў свеце песнапеўца
60 у мяне апошнім стане,

ў камень я яго абую
зраблю з дрэва нагавіцы,
прычаплю камень на грудзі,
на спіну дугу з камення,
65 дам з камення рукавіцы,
надзену шалом каменны”.

І пайшоў збірацца неслух,
вывеў ён каня са стойла:
з ноздраў полымя шугае,
70 снопам іскры з-пад падковаў.
Ён запрог каня у санкі
з пазалочанай аздобай,
сеў у добрыя ён сані,
сеў, ямчэй уладкаваўся,
75 хвастануў каня ён пугай,
пугай з пугаўём у перлах.
Жвава конь крануўся з месца,
паімчаўся па дарозе.

Доўга ехаў Ёўкахайнен,
80 ехаў дзень, другі праехаў,
трэці дзень быў у дарозе.
А калі прайшоў і трэці,
ўбачыў Вяйнёлы паляны,
Калевалы верасовай.

85 Стары мудры Вяйнямёйнен,
векавечны многазнаўца,
тым жа самым шляхам ехаў,
тую ж ён дарогу мераў
сярод Вяйнёлы палянаў,
90 Калевалы верасовай.
Малады той Ёўкахайнен
шпарка мчаў яму насустрач.
Сутыкнуліся аглоблі,
з гужам гуж перапляліся,
95 з хамутом хамут счапіўся,
і дуга з дугой канцамі.

Так спыніліся вазніцы
і пасталі ў задуменні.
Вада з дугаў выцякае,
100 а з аглобляў валіць пара.

Запытаўся стары Вяйнё:

“Ты з якога будзеш роду,
што бяздумна так ганяеш,
ездзіш так неасцярожна?

105 Ты хамут мне паламаеш,
ты дугу мне пашчапаеш,
ты зламаеш мае сані,
палазы мае патрушчыш”.

Маладзён той Ёўкахайнен

110 у адказ прамовіў словы:

“Малады я Ёўкахайнен,
ну а ты з якога роду,
ты з якога будзеш дому,
ты з якіх людзей, нікчэмнік?”

115 Стары мудры Вяйнямёйнен

імя смела называе,

дадае такія словы:

“Ты, юначка Ёўкахайнен,
маеш збочыць ты з дарогі,

120 саступіць як маладзейшы”.

У адказ жа Ёўкахайнен

мовіў слова, так заўважыў:

“Мала маладосць мужчыны,
маладосць ці старасьць, значаць!

125 У каго з нас болей ведаў,

у каго з нас лепей памяць,

толькі той дарогу зойме,

а другі яму саступіць.

Ты, старэчка Вяйнямёйнен,

130 рунапеўца векавечны,

распачнем давай мы спевы,

паспаборнічаем словам,

хто каго яшчэ павучыць,

мы давай з табой пабачым”.

135 Стары мудры Вяйнямёйнен

у адказ яму прамовіў:

“Ну які я рунапеўца,

заклінальнік чарадзейны,

калі ўсё жыццё сваё я

140 на тутэйшых жыў палянах,
жыў адзін на родных межах,
слухаў там адну зязюлю.
Ды хай будзе так, як будзе,
хай пачуюць мае вушы,
145 што ты ведаеш найлепей,
больш за іншых разумееш?”

Мовіў юны Ёўкахайнен:
“Што-небудзь і мне вядома!
Вось што добра мне вядома,
150 што найлепей разумею:
дым ідзе праз дзірку ў столі,
полымя палае ў печы.

Добра у вадзе цюленю,
пёс марскі жыве нядрэнна:
155 ловіць ля сябе ласосяў,
і сігі з ім проста побач.
Сіг жыве на дне пляскатым,
а ласось – на роўным месцы.
Шчупак нерастуе ў сцюжу,
160 ў час бязлітасных марозаў.

Акунь, бедны баязлівец,
у віры ідзе на восень,
а на нераст ідзе летам,
плешчацца на мелкіх месцах.

165 Калі ж гэтых ведаў мала,
я паведамлю і болей,
болей важнае скажу я:
арэ поўнач на аленьях,
поўдзень жа – на кабыліцах,
170 за Лапландыяй – быкамі.
Я на Чортавым узгорку
добра ведаю ўсе дрэвы:
сосны ў скалах апраметных
вышынёй растуць да неба.

175 Ёсць тры грозных вадаспады,
ёсць тры возеры бяскрайніх,
тры вяршыні ёсць высокіх
пад паветраным скляпеннем:

Ў Хяме – вадаспад Грымлівы,
180 у карэлаў – Каатракоскі,
Вуоксу не пераплысці,
Іматру не пераскочыць”.

Мовіў стары Вяйнямейнен:
“Гэта бабскія балботкі,
185 гэта веды немаўляці,
а не мужа з барадою!
Ты скажы ўсяго пачатак,
векавечных дзеяў веды!”

Мовіў юны Ёўкахайнен
190 у адказ такія словы:
“Ведаю я пра сініцу,
што яна з пароды птушак,
што з пароды змей – гадзюка,
ну, а ёрш – з пароды рыбін.
195 Размякчаецца жалеза,
чарназём перакісае,
кіпяток пячэ балюча,
ды агонь смяротна паліць.

Даўняе вада лякарства,
200 пена – лепшая прымочка,
Творца – першы заклінальнік,
Бог быў старажытны лекар.
З гор бярэ вада пачатак,
польмя пачатак – ў небе,
205 а з іржы – выток жалеза,
а пачатак медзі – ў скалах.

Купіна – старэй балота,
дрэва першае – ракіта,
першае жытло у соснах,
210 чарапок – катла пачатак”.

Стары мудры Вяйнямейнен
тут прамовіў сваё слова:
“Можа, што яшчэ ты ўспомніш,
ці што мог лухты сказаў ты?”

215 Мовіў юны Ёўкахайнен:
“Не, яшчэ крыху прыпомню.

Ўспомню даўнія часіны,
калі мора апрацоўваў,
паглыбляў я дно матыкай,
220 я капаў віры для рыбы,
паглыбляў глыбіні мора,
наліваў вадой азёры,
ў вышыню ўздымаў узгоркі
ды складаў са скалаў горы.

225 Быў я шостым там мужчынам,
сёмым быў я там героем,
дзе зямлю стваралі гэту,
я абвёў паветра межы
і узняў апоры неба,
230 нёс я і на месца неба,
месяц ясны я уносіў,
дапамог паставіць сонца,
ды Мядзведзіцу пашырыць,
зоркамі ўпрыгожыць неба”.

235 Мовіў стары Вяйнямёйнен:
“Без ніякай меры хлусіш,
там ніхто цябе не бачыў
з тых, што мора узаралі,
дно марское ускапалі,
240 выкапалі ямы рыбам,
ды глыбіні паглыблялі,
ваду ў ламбы налівалі,
ў вышыню ўздымалі ўзгоркі
і складалі скалы ў горы.

245 Пра цябе ніхто не ведаў,
і не чуў там, і не бачыў
з тых, што нам зямлю стварылі,
абвялі паветра межы,
узнялі апоры неба
250 ды яго туды прынеслі,
месяц узнялі на неба,
сонца яснае ўздымалі,
ды Мядзведзіцу ў нябёсы,
зоркі на аздобу небу”.

255 Малады той Ёўкахайнен

адказаў яму на гэта:
“Калі мала маіх ведаў,
меч адкажа на пытанні.
Гэй, старэча Вяйнямёйнен,
260 самахвальны песнапеўца,
ну, давай мячы мы змерым,
паглядзім, чый меч даўжэйшы!”

Мовіў стары Вяйнямёйнен:
“Мне не страшныя пагрозы,
265 ні мячы твае, ні веды,
ні намеры, ні памкненні.
Ды хай будзе так, як будзе,
ды з табою, недарэкам,
мераць я мячы не буду,
270 на клінкі глядзець, паскуднік”.

Маладзён той Ёўкахайнен
рот скрывіў, набычыў шыю,
злосна бараду пачубіў
і сказаў такія словы:
275 “Хто не згодзіцца са мною,
не памераецца зброяй,
ад майго закліяцця стане
парсюком з паганым рылам.
Раскідаю ўсіх герояў,
280 таго ўлева, таго ўправа,
заганю у гной каровін,
у хляве у кут зацісну!”

Узлаваўся Вяйнямёйнен,
узлаваўся, узгарэўся,
285 сам тады спяваць узяўся,
сам пусціў за словам слова.
Гэта быў не спеў дзіцячы,
спевы бабам на забаву,
гэта былі спевы мужа.
290 Не спяваюць дзеці гэтак,
юнакоў – толькі палова,
жаніхі – дык кожны трэці
ў нашыя часы ліхія,
калі й хлеба не хапае.

295 Пачаў спеў свой Вяйнямёйнен,
ўскалыхнуў азёры, землі:

горы медныя дрыжэлі
і крышыліся каменні,
біліся надвое скалы,
300 камяні на узбярэжжы.

Ад тых спеваў у лапландца
парасткі дугу пакрылі,
ды прарос хамут ракітай,
а гужы вярбою сталі,
305 пазалочаныя санкі
сталі ў возеры карчыгай,
з пугаўя ў бліскучых перлах
чарот вырас на ўзбярэжжы;
і ад тых чароўных песень
310 конь скалою стаў ля рэчкі.

Стаў маланкай меч героя
з рукаяткай залачонай,
з самастрэла распіснога
ў небе – светлая вясёлка,
315 стрэлы з лёгкім апярэннем
ястрабамі паўзляталі,
віславухага сабаку
ён ператварыў у камень.

Шапку з галавы хлапечай
320 ў хмару ён ператварае,
рукавіцы з рук лапландца –
у лілелі вадзяныя,
світку цёплую ён робіць
воблачкам у сінім небе,
325 а яго туманны пояс
зоркамі заззяў высока.

Ад тых спеваў Ёўкахайнен
у балоце ўгруз па пояс,
ў мокрай пожні – аж па грудзі,
330 да плячэй – ў пясчанай глебе.

Вось тады ўжо Ёўкахайнен
і спасціг, і усвядоміў,
што пайшоў не той дарогай,
каб дабіцца перамогі
335 ды спаборнічаць сур'ёзна

з Вяйнямёйненам магутным.

Варухнуць нагой спрабуе,
ды падняць яе не можа,
спрабаваў падняць другую,
340 ды яна абута ў камень.

Вось тады ўжо Ёўкахайнен
зразумеў: бяда прыходзіць,
блізка ліха падступае.
Ён сказаў такія словы:
345 “Гэй ты, мудры Вяйнямёйнен,
векавечны многазнаўца,
павярні святыя словы,
забяры назад закліцці,
выратуй мяне ад ліха,
350 ад бяды мяне пазбаў ты!
Я вялікую дам плату,
прынясу вялікі выкуп”.

Мовіў стары Вяйнямёйнен:
“Што ж ты даць мне абяцаеш,
355 як вярну святыя словы,
забяру назад закліцці,
вызвалю цябе ад ліха,
ад бяды цябе пазбаўлю?”

Мовіў юны Ёўкахайнен:
360 “Добрыя два лукі маю,
два выдатных самастрэлы;
б’е адзін з вялікай сілай,
а другі страляе трапна.
Ты вазьмі які захочаш”.

365 Мовіў стары Вяйнямёйнен:
“Што твае мне лукі, дурань?”

Не хачу чужой я зброі!

У мяне свае ёсць лукі,
ля сцяны стаяць ля кожнай,
370 на цвіках вісяць па сценах,
без мяне ў лес лукі ходзяць,
самі йдуць на паляванні”.
І закліццем маладзёна

апусціў глыбей у багну.

375 Мовіў юны Ёўкахайнен:

“Добрыя дзве лодкі маю,
Пару я чаўноў цудоўных;
адзін лёгкі, нібы птушка,
а другі для грузаў добры.

380 Ты вазьмі які захочаш”.

Мовіў стары Вяйнямёйнен:

“Мне твае навошта лодкі,
для чаго чаўны чужыя?

У мяне свае ёсць лодкі,

385 занялі яны ўвесь бераг,

ўсе напоўнілі затокі,

і адны па ветры ходзяць,

а другія – супраць ветру”.

І закляццем маладзёна

390 апусціў глыбей у багну.

Мовіў юны Ёўкахайнен:

“Двух я коней добрых маю,
двух жарэбчыкаў выдатных,
з іх адзін імчыць як вецер,

395 а другі цяжары возіць.

Ты вазьмі якога хочаш”.

Мовіў стары Вяйнямёйнен:

“Мне твае навошта коні,
жарабкі ў шкарпэтках белых?

400 У мяне свае ёсць коні,

адны ходзяць у загоне,

а другія ў стойлах чыстых,

спіны гладкія ільсняцца

і блішчаць крыжы ад тлушчу”.

405 І закляццем маладзёна

апусціў глыбей у багну.

Мовіў юны Ёўкахайнен:

“Гэй ты, мудры Вяйнямёйнен,
павярні святыя словы,

410 забяры назад закляцці!

Шапку золата насыплю,

срэбра поўную адмеру,

што з вайны прывёз мой бацька,
што здабыў у жорсткіх бітвах”.

415 Мовіў стары Вяйнямёйнен:

“Мне тваё навошта срэбра,

Золата тваё, паганец?

Сам я маю дастаткова,

ўсе напоўненыя кладоўкі,

420 ўсе засыпаны куфэркі,

золатам, старым, як месяц,

срэбрам даўнім, нібы сонца”.

І зацяццем маладзёна

апусціў глыбей у багну.

425 Мовіў юны Ёўкахайнен:

“Гэй ты, мудры Вяйнямёйнен,

вызвалі мяне адгэтуль,

ты пазбаў мяне ад ліха!

Ўсе свае аддам я сцірты,

430 ўсе засеяныя нівы,

за сваё выратаванне,

выкупам за вызваленне”.

Мовіў стары Вяйнямёйнен:

“Мне твае не трэба сцірты,

435 і палі твае не трэба.

У мяне свае ёсць нівы,

ёсць у кожным баку поле,

і паўсюдна – сцірты хлеба.

Даражэй мне свае нівы

440 ды мілей свае палеткі”.

І зацяццем маладзёна

апусціў глыбей у багну.

Маладзён той Ёўкахайнен

тут амаль знямеў ад жаху:

445 у дрыгве ўсё падбароддзе,

барада – у гідкай твані,

мох балотны ў рот набіўся,

у зубах галлё завязла.

Мовіў юны Ёўкахайнен:

450 “Гэй ты, мудры Вяйнямёйнен,

векавечны многазнаўца,

забяры назад зацяцці,
мне пакінь жыццё, нікчэмцу,
выпусці мяне адгэтуль,
455 зацягнула дрыгва ногі,
жвір мне вочы выядае.

Павярні святыя словы,
забяры назад зацяцці,
дам сваю сястрычку Айна,
460 мілую дачку матулі,
каб мяла тваю падлогу,
дом старанна прыбірала,
мыла чыста ўсё начынне
ды бялізну чыста мыла,
465 ткала гунькі залатыя,
хлеб мядовы выпякала”.

Тады стары Вяйнямёйнен
ўзрадваўся, развесяліўся,
што дзяўчына Ёўкахайнен
470 будзе у яго апорай.

На скалу для песнапеваў
сеў і заспяваў зацяцці,
праспяваў ён час кароткі,
усяго два-тры імгненні,
475 павярнуў святыя словы
і забраў назад зацяцці.

Вылез юны Ёўкахайнен,
шыю вызваліў з балота,
бараду – з паганай твані,
480 конь паўстаў з каменнай глыбы,
санкі – з вадзяной карчыгі,
пуга – з тонкай чарацінкі.

Сеў паспешліва у сані,
на сядзенне апусціўся,
485 і пануры, з горкім сэрцам
паімчаў назад дахаты,
да сваёй матулі роднай,
да бацькоў сваіх паехаў.

Паімчаў ён як шалёны,

490 падляцеў да дому хутка,
паламаў аб клець ён сані
ды аглоблі аб вароты.

Маці дзівіцца-гадае,
бацька ж мовіў сваё слова:
495 “Ты наўмысна зламаў сані,
назнарок разнёс аглоблі!
Што ты ездзіш як шалёны
ды ляціш як безгаловы?”

Маладзён той Ёўкахайнен
500 тут расплакаўся ад гора
і на лаву сеў паныла,
ён на твар насунуў шапку,
вусны сцяў ад горкай крыўды,
нос павесіў у журбоце.

505 Маці у яго спытала,
запыталася ласкава:
“Ты чаго, сыночак, плачаш,
ты аб чым, дзіцятка, тужыш,
вусны сціснуў ты ад крыўды,
510 нос павесіў у журбоце?”

Мовіў юны Ёўкахайнен:
“Вохці мне, мая матулька,
я не проста так бядую,
ёсць бядотная прычына,
515 плачу я не без падставы,
ёсць нагода горка плакаць.
Ўвесь свой век я буду плакаць,
правяду жыцьцё ў гароце:
Я аддаў сястрычку Айна,
520 я тваю дачку прасватаў
Вяйнямёйнену за жонку,
каб апорай дзеду стала
ды старому абаронай”.

Маці пляснула ў далоні,
525 рукі радасна пацерла,
мовіла такія словы:
“Не бядуй, не плач, сыночак,
бо няма прычыны плакаць

і тужыць няма прычыны,
530 я усё жыццё хацела,
спадзявалася ўвесь век свой
стаць раднёй з вялікім мужам,
у сям'ю узяць героя,
535 каб стаў зяцем Вяйнямёйнен,
свяком стаў песнапеўца”.

Ёўкахайнена сястрычка
горкімі слязамі плача,
дзень рыдае, два рыдае,
540 плача на высокім ганку,
ад сваёй гароты плача,
ад сваёй вялікай скрухі.

Маці пачала казаць ёй:
“Што ты плачаш, мая Айна,
545 у цябе жаніх цудоўны,
ты ж ідзеш у дом вялікі,
каб сядзець там ля акенца,
языком мянціць ля плоту!”

У адказ дачка ёй кажа:
550 “Гэй ты, родная матуля!
Ёсць аб чым цяпер мне плакаць,
па касе прыгожай плачу,
галаве сваёй курчавай,
валасоў дзявочых шкода:
555 мне так рана іх завяжуць,
з маладых гадоў схаваюць.

Ўсё жыццё сваё я плакаць
буду па ласкавым сонцы,
месячным святле пяшчотным,
560 па сваёй старонцы мілай.
З маладых гадоў забыць іх,
давядзецца, ўсіх пакінуць:
брата ля станка за працай,
пад акном роднага татку”.

565 Так дзяўчыне маці кажа,
маладой старая мовіць:
“Ты пакінь свае сумоты
ды не плач ты, небарака,

бо няма чаго тут плакаць,
570 ды тужыць няма чаго тут.

Сонца Божгае на свеце

ўсе куточки сагравае,
а не толькі вокны бацькі
ды вароты твайго брата.
575 Ягады на ўсіх пагорках,
шмат суніцаў на палянах,
каб і там ты, небарака,
іх збірала на чужыне,
а не толькі ў лесе бацькі
580 ды на полі свайго брата”.

Руна дзевятая

Вяйнямёйнен расказвае старому, адкуль узялося жалеза (1 – 266). Стары праклінае жалеза, і кроў спыняецца (267 – 418). Стары пасылае сына зрабіць гаючае зелле, змазвае і перавязвае рану. Вяйнямёйнен вылечваецца і ўзносіць хвалу Богу (419 – 586).

Вось падняўся Вяйнямёйнен
у сваіх санях на ногі,
сам падняўся, без падтрымкі,
без ніякай дапамогі.
5 І пайшоў герой у хату,
у пакой чужы зайшоў ён.

З серабра прынеслі куфаль,
залаты прынеслі кубак,
ды малы ўвесь гэты посуд:
10 толькі крышачку змяшчае
крыватоку з раны Вяйнё,
з раны на назе героя.

Забурчаў стары на печы,
так спытаў сівабароды:
15 “Ты адкуль, з якога роду
ды з якіх герояў будзеш?
Выцекла крыві сем лодак,

вылілася восем дзежак
з бедалажнага калена
20 проста на падлогу ў хаце.
Шмат я ведаю замоваў,
толькі аднаго не ўспомню:
як з’явілася жалеза
ды адкуль яно ўзялося”.

25 Тады стары Вяйнямейнен
так сказаў і так прамовіў:
“Ведаю як сталь узнікла,
як жалеза завялося:
маці усяму – паветра,
30 вада будзе брат старэйшы,
а жалеза – брат малодшы,
ды агонь – той брат сярэдні.

Укка, той вярхоўны творца,
Бог паветраных прастораў
35 аддзяліў ваду ад неба,
ад вады – зямлю й каменне;
не з’яўлялася жалеза,
сталь ніяк не вырастала.

Укка, валадар паветра,
40 аб далонь пацёр далонню,
ды рукой руку пагладзіў
на сваім калене левым.
Там з’явіліся тры дзевы,
тры самой прыроды дочки,
45 сталі сіняротай маткі,
тры прамацеры жалеза.

Калыхаліся ў паветры,
йшлі па краю хмаркі дзевы
малаком поўныя грудзі,
50 сойчыкі аж набалелі,
малако цякло на глебу,
разлівалася паўсюдна:
на паляны, на балоты,
на заснулыя азёры.

55 І цякло струменем чорным
малако сястры старэйшай,

белым ручаём бруіла
малако сястры сярэдняй,
капала чырвонай кропляй
60 малако сястры малодшай.

З таго чорнага струменя
стала мяккае жалеза,
там, дзе белае лілося,
пругкая там сталь узнікла,
65 дзе ж чырвонае сцякала,
там чыгун з'явіўся крохкі.

І праз нейкі час кароткі
захацелася жалезу
пабліжэй з агнём сысціся,
70 са сваім старэйшым братам.

Ды агонь палае страшна
ўсё вышэй расце жахліва,
ледзь жалеза не спаліў ён,
брата роднага не знішчыў.

75 Ды змагло жалеза збегчы,
уцячы і ўратавацца
ад палаючых абдымкаў,
ад агню страхотнай пашчы.
Так схавалася жалеза,
80 затаілася ціхенька
пасярод дрыгвы бяздоннай,
сярод багністых прастораў,
на хрыбтах балот бяскрайніх,
на вяршынях дальніх сопак,
85 там, дзе лебедзі гняздзяцца,
птушанят выводзяць гусі.

У дрыгве ляжыць жалеза
ўсё пакрытае гразёю;
год ляжала, два – у сховах,
90 так хавалася і трэці
паміж двух пянькоў трухлявых,
пад карэннем трох бярозак.
Ды жалезу не ўдалося
ўратавацца ад спаткання
95 і сустрэцца давялося

у жытле з агнём гарачым,
каб мячом стаць гартаваным,
зброяй воінаў магутных.

Па балоту воўк імчаўся,
100 з гушчару мядзведзь выходзіў;
пад ваўком дрыгва прасела,
а паляна – пад мядзведзем,
з-пад дрыгвы іржа ўсплівала,
з-пад зямлі расло жалеза,
105 там, дзе воўк ступіў нагою,
дзе мядзведзь паставіў лапу.

Нарадзіўся Ілмарынен,
як радзіўся, так і рос ён.
На гары вуглёў радзіўся,
110 на паляне вугляпалаў,
з медным молатам і рос ён,
з абцугамі ў пальцах моцных.

Уначы ён нарадзіўся,
ўранні стаў і кузню ладзіць.
115 Стаў шукаць для кузні месца,
дзе мяхі свае паставіць.
Ўбачыў ён прастор балотны
ды зямлі вільготнай крышку
і пайшоў туды пабачыць,
120 пабліжэй разгледзець месца;
там свае мяхі паставіў,
там і горан размясьціў ён.
Па слядах пайшоў ваўчыных,
па слядах мядзведжых лапаў,
125 ўбачыў ён руды калючкі,
сінія палоскі сталі
у слядах ваўка глыбокіх,
у слядах мядзведжых лапаў.

Мовіў ён такія словы:
130 “Гэй ты, беднае жалеза,
ты ляжыш у кепскім месцы,
у вільготным месцы нізкім,
дзе ваўкі балотам ходзяць,
дзе цябе мядзведзі топчуць”.

135 Пагадаў ён, ды падумаў:

“А што будзе, калі ўкіну
я ў агонь жалеза тое,
пакладу яго я ў горан?”

Скаланулася жалеза,

140 здрыганулася ад жаху,
як пра полымя пачула,
пра агонь пачула словы.

Каваль Ілмарынен мовіў:

“Не палохайся, жалеза!

145 Сваяка агонь не спаліць,
не пагубіць ён радзіну.

Прыйдзеш да яго ты ў хату,
трапіш да агня ў абдымкі,
вырасцеш, папрыгажэш,

150 станеш моцным і трывалым,
станеш зброяй для героя
ды аздобай для жанчыны”.

Вось з тае пары далёкай

здабываюць так жалеза,

155 дастаюць з глыбокай багны,
кавалю нясуць у кузню.

Вось прынёс каваль жалеза

і яго паклаў у горан.

Працаваць пачаў мяхамі,

160 моцна тры разы падзьмуў ён.

Стала плавіцца жалеза,

набрыняла, паднялося,

як з пшаніцы цеста ў дзежцы,

аржаным замесам лезла

165 у бязлітасных абдымках,
у абдымках палымяных.

Запрасілася жалеза:

“Гэй ты, слаўны Ілмарынен,

забяры мяне адгэтуль,

170 з пекла чырвані пякучай!”

Каваль Ілмарынен мовіў:

“Калі забяру адгэтуль,

можаш ты разлютавацца

ды бязлітасным зрабіцца,
175 свайго брата пакалечыць
ды параніць сына матцы.

Паклялося тут жалеза,
кавалю вялікай клятвай,
перад горанам, кавадлам,
180 перад молатам кавальскім
словы мовіла такія,
клятву кавалю прынесла:
“Дрэвы ёсць, каб іх парэзаць,
камяні, каб вырваць сэрца,
185 я не буду рэзаць брата,
сына маці не параню.
Мне жыццё прыемней будзе,
будзе жыць на свеце лепей,
калі стану сябрам людзям,
190 падарожным абаронай,
чым сваю радзіну рэзаць,
чым свой род навекі зганьбіць”.

І каваль той, Ілмарынен,
той кавальнік векавечны
195 выняў з полымя жалеза
і прыладзіў на кавадле,
ды каваў, каб стала мяккім,
рэчы вострыя скаваў ён,
накаваў сякераў, дзідаў
200 і прыладаў разнастайных.
Ды чагосьці не хапала,
нейкая была патрэба:
не кіпеў язык жалеза,
не ствараўся рот зубаты,
205 не загартаваць жалеза,
у ваду не апусціўшы.

І каваль той Ілмарынен
сам ужо аб тым падумаў,
жменьку попелу узяў ён,
210 шчолаку крыху дабавіў
ў вадкасць дзеля загартоўкі,
для трываласці жалеза.

Сумесь языком смакуе,

думае ды разважае,
215 і такія словы кажа:
“Не прыдатна гэта вадкасць
дзеля загартоўкі сталі,
для трываласці жалеза”.

З купіны ўзляцела пчолка,
220 сінякрылая з квяточка,
палятала, пакружыла
і спынілася ля кузні.

І каваль прамовіў слова:
“Пчолка, лёгкі чалавечак!
225 Прынясі на крылах мёду,
а на языку – нектару
з шасці венчыкаў салодкіх
ды з сямі травінак смачных
дзеля загартоўкі сталі,
230 для трываласці жалеза”.

Чуў і шэршань, Хійсі птушка,
ён падслухаў тыя словы
Азірнуў-агледзеў з даху,
з-пад бяросты сачыў пільна,
235 як гартуюць сталь у кузні,
як жалеза вырабляюць.

Хійсі паляцеў, зазыкаў,
ды прынёс паскудстваў розных:
шмат атруты ўкінуў чорнай,
240 ад гадзюк ды ад мурашак,
ад рапухаў ды ад жабаў,
сык змяіны туды ўкінуў,
ў вадкасць дзеля загартоўкі,
для трываласці жалеза.

245 Сам каваль той Ілмарынен,
векавечны той кавальнік,
не заўважыў і падумаў,
што там пчолка прыляцела
ды прынесла мёд на крылах,
250 ў роце – сок салодкі з кветак.
І тады каваль прамовіў:
“Вось цяпер прыдатна вадкасць

дзеля загартоўкі сталі,
для трываласці жалеза”.

255 Сталь туды ён апускае,
апусціў туды жалеза,
з горана яго дастаўшы,
з сэрца чырвані пякельнай.

Выйшла злоснай сталь адгэтуль,

260 злосным і жалеза выйшла
і парушыла прысягу,
гонар, як сабака з’ела,
рэзала без жалю брата,
родзічаў грызла ў шаленстве,
265 кроў прымусіла праліцца,
цячы з раны ручаінай.

Пахітаў стары на печцы
галавой і барадою:

“Я спазнаў пачатак сталі
270 і спасціг падступны нораў.

Ты, нікчэмнае жалеза,
ты, кавалак абгарэлы,
сталь жывой чароўнай сілы!
Гэтак ты расло на свеце,
275 гэтак вырасла жахлівым,
можа, вырасла вялікім?

Не было тады вялікім,
ні вялікім, ні нікчэмным,
не было высакародным,
280 лютым не было ніколі,
калі малаком ляжала,
ды спакойна выцякала
з сойчыкаў чароўнай дзевы,
з поўных тых грудзей дзявочых,
285 на краі вялікай хмары,
на бязмежным небасхіле.

Не было тады вялікім,
ні вялікім, ні нікчэмным,
калі ты гразёй ляжала,
290 чыстаю вадой стаяла
пасярод балот вялізных,

ля падножжа змрочных сопак,
камяком зямлі ты стала,
стала ржаваю гразёю.

295 Не было тады вялікім,
ні вялікім, ні нікчэмным,
як тады цябе ў балоце
і алень, і лось тапталі,
як цябе ваўкі душылі,
300 кіпцюры мядзведзяў дралі.

Не было тады вялікім,
ні вялікім, ні нікчэмным,
як цябе з балота бралі,
даставалі з чорнай багны,
305 неслі кавалю у кузню
ды у горан закладалі.

Не было тады вялікім,
ні вялікім, ні нікчэмным,
як агарынай кіпела,
310 жарам-кіпенню пляскала,
ў горана жахлівым пекле,
клятву страшную давала
ў горане і на кавадле,
перад молатам магутным
315 у задушлівай спякоце
кузні, дзе каваль працуе.

Дык чаму ж цяпер вялікім
ды раз'юшаным ты стала,
клятве здрадзіла, нікчэмнік,
320 гонар, як сабака, з'ела,
рэзала без жалю брата,
родзічаў грызла ў шаленстве?

Хто ж дурную даў параду,
падказаў тварыць злачынства?
325 Навучылі маці з бацькам,
ці старэйшы брат параіў,
ці малодшая сястрычка,
ці які старэйшы родзіч?

Не вучылі маці з бацькам,

330 не старэйшы брат параіў,
ні малодшая сястрычка,
не вучыў старэйшы родзіч:
ты само зла нарабіла,
пакалечыла героя.

335 Паглядзі на сваю працу
ды папраў бяду цяжкую,
пакуль матцы не сказаў я,
не паведаў гора бацьку.
Клопатаў у маці многа,
340 ды прыбавіцца журботы,
калі сын бяды наробіць,
ці злачынных спраў натворыць.

Высахні, паток крывавай,
утаймуй свае струмені,
345 кроплямі мне ў твар не пырскаяй,
не бі ў грудзі вадаграем!
Ты замры сцяной на месцы,
стань, як моцны плот ля хаты,
стой, як меч-трава у моры,
350 стой, як асака ў балоце,
як стаіць валун у полі,
як скала у вадаспадзе!

Калі ўсё ж ты ліцца хочаш,
пахутчэй жадаеш бегчы,
355 дык тады цячы па жылах,
косці абмывай старанна!
Будзе там табе прыемней
працякаць пад цёплай скурай;
лепей струмянём па жылах,
360 па касцях бруіся лепей,
чым дарэмна ліцца вонкі,
на дарожны пыл злівацца.

Малако, не ліся ў травы,
кроў нявінная, не капай,
365 не пускай у глебу кроплі,
золата герояў марна.
Там, пад лёгкімі твой пограб,
там, жытло тваё, у сэрцы!
Дык бяжы туды штомоцы,

370 як мага хутчэй вярніся.
Не патрэбна ліцца рэчкай,
ні як возера разліцца,
ні бурліць крыніцай цёмнай,
ні чаўном дзіравым булькаць.

375 Кроў, бясцэнная, не капай,
супыні струмень чырвоны!
Высахні, паток, стрымайся,
як парог на Тур'і высах,
Маналы паток спыніўся,
380 мора высахла і неба,
летам засухі вялікай,
годам жудасных пажараў.

А не схочаш мне скарыцца –
ведаю шляхі другія,
385 ведаю, чаго хачу я:
папрашу кацёл у Хійсі,
каб зварыць там кроў героя,
выварыць як след на лекі,
і не вычеча ні кроплі,
390 не прамочыць тую глебу
кроў чырвоная героя,
на зямлю не праліецца.

Ці я болей не асілак,
не герой, не сын я Уккі,
395 каб стрымаць патап крываваы,
каб спыніць патакі з жылаў?
Ёсць яшчэ нябесны бацька,
Бог, які жыве у хмарах,
што мацней за ўсіх герояў,
400 што дужэй за ўсіх асілкаў,
ён крыві зацісне пашчу,
спыніць той патап крываваы.

Гэй ты, ойча наш нябесны,
Укка, творца ўсемагутны,
405 ты прыйдзі на дапамогу,
памажы ў бядзе, прашу я!
Ты рукой зацісні рану,
пальцамі заткні ты зеўру,
каб паток крыві запрудзіць,

410 зачыніць крыві дарогу.
Пакладзі пяшчотны лісцік
ды гарлачыкаў пялёсткі,
зачыні крыві дарогу
і паток запрудзь крывавы,
415 каб на бараду не пырскаў,
не крывавіў мне адзенне!”

Так утаймаваў паток ён,
зачыніў крыві дарогу.

Сына ў кузніцу паслаў ён
420 зёлак наварыць гаючых;
той набраў лякарскіх траваў
і узяў траву-кываўку,
іншых траў сабраў на лузе,
траў, што мёдам выцякалі.

425 І пайшоў хлапчук да кузні
зёлак наварыць гаючых.
Па дарозе дуб убачыў
і пытаецца хлапчына:
“Ці ёсць мёд ў тваіх галінах,
430 пад карой напой салодкі?”

Адказаў дуб так малому:
“Яшчэ ўчора адвячоркам
капаў мёд на вецце з неба,
расцякаўся па вяршыні
435 з хмараў, што ляцелі ў небе,
шпарка мерылі прастору”.

Трэсак ён набраў дубовых,
дрэва крохкага абломкаў,
шмат яшчэ набраў ён траваў,
440 парастачкаў разнастайных,
што растуць у нас не ўсюды,
не паўсюдна іх сустрэнеш.
На агонь кацёл паставіў,
сумесь моцная ўскіпела,
445 поўная кары дубовай,
лекавых шматлікіх траваў.

Варыва ў катле бурліла,

тры начы кіпела запар,
тры вясенніх дні шумела.
450 Паглядзеў тады хлапчына:
ці як след перакіпела,
ці гатова будзе зелле?

Не такія выйшлі мазі,
не было гатова зелле.
455 Зноў травы дадаў у сумесь,
самых разнастайных кветак,
што здалёк да нас прывезлі,
па шляхах глухіх ставёрстых
дзеваць мудрых чарадзеяў,
460 восем ведуноў магутных.

Паварыў яшчэ тры ночы ,
дзеваць дзён варыў няспынна.
Вось кацёл з агню здымае,
пільна сумесь разглядае:
465 згатаваліся ўжо лекі,
ці падзейнічаюць зёлкі?

Галінастая асіна
на краі расла паляны,
ды зламаў яе нячысцік,
470 пашчапаў на дзве паловы;
хлопчык іх памазаў маззю,
іх нацёр чароўным зеллем,
кажучы такія словы:
“Калі ёсць у зёлках сіла,
475 што загойвае ўсе раны,
што залечвае калецтвы,
хай асіна цэлай стане,
болей моцнай, маладою!”

Стала цэлаю асіна,
480 гожа вершаліна ўстала,
карой гладкай ствол пакрыўся,
зёлкі вылечылі дрэва.

Зноў ён выпрабаваў зелле,
мазаць стаў чароўным сродкам
485 спрэс расколатыя скалы,
камяні ў расколах шчылін:

і зрасталіся паловы
ды злучаліся абломкі.

Так пакінуў хлопчык кузню,
490 дзе варыў для раны зелле,
гатаваў гаючы сродак;
ён аддаў старому леці:
“Вось магутнае лякарства,
цудадзейнай светлай сілы,
495 гоіць шчыліны ў каменні,
зрошчвае расколы ў скалах”.

Языкам стары праверыў,
ды у рот узяў тых зёлак,
палічыў прыдатным сродак
500 ды прызнаў надзейным зелле.

Вяйнямёйнена памазаў,
палячыў цяжкія раны,
мазаў зверху, мазаў знізу,
пасярэдзіне памазаў
505 і сказаў такія словы,
словы гэтка прамовіў:
“Не ў сваім іду я целе,
а іду я ў целе Творцы,
не сваёй іду я сілай,
510 Ўсемагутны мной кіруе,
вусны не мае тут мовяць,
вусны Боскія вяшчаюць.
Прамаўляю мілагучна,
Творца прамаўляе лепей,
515 Рукі гожыя я маю,
ды Ягонья паглядней”.

Як памазаў гэтым зеллем,
як прыклаў да ранаў мазі,
Вяйнямёйнена скруціла,
520 без прытомнасці зваліўся,
ад пакутаў ды ад болю
сабе месца не знаходзіць.

Лекар болі заклінае,
гоніць страшныя пакуты,
525 заганяе ў Боль-пагорак,

да Пакут-гары іх гоніць,
каб там камяні хварэлі,
каб пакутвалі там скалы.

Ён узяў ядвабны скрутак,
530 ды на стужкі шоўк парэзаў,
стужкі зрэзаў на кавалкі
і нарыхтаваў павязак.
Абкруціў ён гэтым шоўкам,
абвязаў прыгожай стужкай
535 Вяйнямёйнена калена,
палец на назе героя.

Сам сказаў такія словы,
словы гэтка прамовіў:
“Божы шоўк павязкай будзе,
540 будзе Творцы плашч, як коўдра
на калене гэтым слаўным,
на назе, на моцных пальцах!
Не пакінь, магутны Творца,
прыглядзі, дзівосны Божа,
545 каб бяды яшчэ не зведаць,
каб не забалела рана!”

Векавечны Вяйнямёйнен
моцную адчуў палёжку,
стаў здаровым неўзабаве,
550 стаў прыгожы звонку целам,
і знутры зусім здаровым,
няма болю у сяродцы,
і не бачна шнараў зверху,
звонку шнараў тых не бачна,
555 чым было, ўсё лепей стала,
больш прыгожым і магутным.
Вось ён змог ступіць нагою,
вось згінаецца калена,
загаіліся ўсе раны,
560 не чуваць ніколько болю.

Тады стары Вяйнямёйнен
пазірнуў высока ў неба,
паглядзеў туды з пашанай,
у магутныя нябёсы;
565 сам сказаў такія словы,

словы гэткія прамовіў:

“Літасць нам заўжды адгэтуль,
абарона з неба прыйдзе,
з сіняга бяздоння неба,

570 ад Валадара нябёсаў.

Слаўны будзь, вялікі Божа,
слаўся, Творца ўсемагутны,
што прыйшоў на дапамогу,
які даў мне абарону

575 ды пазбавіў ад пакутаў,
што жалеза мне чыніла!”

Векавечны Вяйнямёйнен

тут дадаў такія словы:

“Ты, народ, што будзе потым,

580 малады народ, што прыйдзе!

Не рабі ў заклад ты човен,

не хваліся перад працай!

Пра канец вядома Богу,

вынік Творцу падуладны,

585 без таго герой не ў сіле,

рукі майстра не спрацуюць”.

Руна пятнаццатая

Дома з пакінутага Лемінкяйненам грабеньчыка пачынае капаць кроў, маці здагадзецца, што сын забіты. Яна ідзе ў Пох’ялу і пытаецца ў старой Лоўхі, куды яна падзела Лемінкяйнена (1 – 62). Лоўхі спачатку адпіраецца, але потым расказвае, якое заданне яна дала Лемінкяйнену. Сонца паказвае месца, дзе знаходзіцца забіты Лемінкяйнен (63 – 194). Маці Лемінкяйнена з даўгімі граблямі ідзе ў царства мёртвых Туанелу і выграбае з вадаспада ўсе кавалкі сына, складвае іх і з дапамогай заклінанняў ды зэлак вяртае сына да жыцця (195 – 554). Апрытомнейшы, Лемінкяйнен расказвае маці пра свае прыгоды і вяртаецца з ёю дадому (555 – 650).

Лемінкяйнена матуля

дома сына ўспамінае:

“Дзе сыноч мой Лемінкяйнен,

дзе мой Каўка прападае?

5 Не чуваць каб ён вярнуўся
са сваіх прыйшоў вандровак”.

І не ведала старая,
не магла і здагадацца,
дзе яе сыноч блукае,

10 па якіх дарогах ходзіць:
па барах сасновых чыстых,
па палянах верасовых,
па марскіх высокіх хвалях,
па хрыбтах марскіх бурлівых?

15 Можа, недзе ён ваюе,
можа, бой вядзе смяротны,
у крыві ўвесь па калена,
ўвесь скрываўлены, у ранах?

Кюліккі, красуня жонка,

20 усе вочы праглядзела
у сядзібе Каўкаміелі,

Лемінкяйнена пасадзе.

На грабенчык паглядала
і увечары, і ўранні.

25 Вось аднойчы спазаранку,
на світанні дня благога,
кроў закапала са шчоткі,
з грабянечка на падлогу.

Кюліккі, красуня жонка,

30 словы мовіла такія:

“Недзе згінуў муж мой любы,

Каўкаміелі мой загінуў

на глухой дарозе нейкай,

на няведамай сцяжынцы,

35 бо струменіць кроў са шчоткі,
з грабянечка на падлогу!”

Лемінкяйнена матуля

паглядзела на грабенчык,

спахмурнела, зарыдала:

40 “Вохці мне, гаротнай маці,

мне старой, безабароннай:

мой сыночак, бедалага,

мой бязбацькавіч маленькі

да часоў дажыў нядобрых,

45 недзе у бяду ён трапіў,
пэўна недзе ён загінуў,
бо струменіць кроў са шчоткі,
з грабянечка на падлогу!”

Тут спадніцу падабрала,
50 узяла падол у рукі,
бегма рушыла ў дарогу,
заспяшалася штомоцы.
Горы на шляху дрыжэлі,
уздымаліся нізіны,
55 узвышаліся даліны,
апускаліся узвышшы.

Вось дабралася да Пох’і,
пачала пытаць пра сына,
словы мовіла такія:
60 “Гэй ты, Пох’і гаспадыня,
ты куды сыночка дзела,
дзе схавала Каўкаміелі?”

Лоўхі, Пох’і гаспадыня,
адказала ёй на гэта:
65 “Я не ведаю, дзе сын твой,
дзе схаваўся, дзе падзеўся.
Я каня яму запрэгла
агнавога у запрэжку.
Мо пад лёд ён праваліўся,
70 можа, недзе змерз на моры,
мо ваўку на зубы трапіў,
да мядзведзя проста ў пашчу?”

Адказала маці Каўкі:
“Ты усё няпраўду кажаш,
75 бо ваўкі нас не чапаюць,
нас мядзведзі не кранаюць,
сын ваўка задушыць пальцам,
кулаком мядзведзя зваліць.
Калі ты не скажаш праўду,
80 дзе майго сыночка дзела,
выб’ю я ў адрыне дзверы,
разаб’ю завесы ў Сампа”.

У адказ сказала Лоўхі:

“Я яго пачаставала,
85 накарміла, напаіла,
дасыта нагадавала,
потым ў лодку пасадзіла,
і паплыў ён па парогах,
дзе цяпер ён, невядома,
90 мо загінуў бедалага,
у парогах белапенных,
у шалёных вадакрутах”.

Адказала маці Каўкі:

“Ты усё няпраўду кажаш!
95 Не падманвай мяне болей,
лепей раскажы мне праўду,
дзе падзела калевальца,
ты куды паслала сына?
Або зараз ты загінеш
100 і сваю пагібель знойдзеш!”

У адказ сказала Лоўхі:

“Добра, праўду раскажу я:
паляваць лася паслала,
гордага лавіць алень,
105 зацугляць каня ліхога
ды агністага запрэгчы,
лебедзя здабыць паслала,
ды злавіць святую птушку.
Невядома, дзе цяпер ён,
110 мо яго насцігла гібель,
перашкодзіла вярнуцца,
калі не вярнуўся ў Пох’ю,
не прыйшоў прасіць нявесту,
за сябе маю дачушку”.

115 Маці зноў шукала сына,
зноў па сыне сумавала,
воўкам бегла па балотах,
як мядзведзь па дзікіх пушчах,
па вадзе плыла, як выдра,
120 мурашом паўзла па полі,
вожыкам па дальняй выспе,
берагі мінала хутка,
прэч адкідвала каменне,

моцныя ламала дрэвы,
125 хмыз таптала непразны,
гаць гаціла праз балоты.

Сына не знайшла праз тыдзень,
ды яшчэ сем дзён шукала,
запыталася у дрэваў,
130 куды знік яе сыночак,
і сасна ёй адказала,
дуб ёй у адказ прамовіў:
“Мала мне сваіх турботаў?
Што мне да твайго дзіцяці?
135 Створаны я на пакуты,
дні мае праходзяць ў бедах:
высякаюць з мяне шулы
ды сякуць мяне на дровы,
у асецях дровы паляць,
140 ды выпальваюць на лядах”.

Сына не знайшла праз тыдзень,
ды яшчэ сем дзён шукала
і сустрэлася з дарогай.
Запыталася матуля:
145 “Гэй ты, божая дарога!
Ты не бачыла сыночка,
залаты мой не праходзіў,
срэбраны мой не трапляўся?”

Ёй дарога адказала,
150 Мовіла такія словы:
“Мала мне сваіх турботаў?
Што мне да твайго дзіцяці?
Я гаротная дарога,
створаная на пакуты:
155 бегаюць па мне сабакі,
капытамі коні топчуць,
людзі ботамі дратуюць
ды абцасамі ўціскаюць”.

Сына не знайшла праз тыдзень,
160 ды яшчэ сем дзён шукала,
месяц ёй насустрач выйшаў,
маці ў месяца спытала:
“Месяц, божае стварэнне,

ты не бачыў майго сына,
165 залаты мой не праходзіў,
срэбраны мой не трапляўся?”

Месяц, божае стварэнне,
у адказ сказаў жанчыне:
“Мала мне сваіх турботаў?
170 Што мне да твайго дзіцяці?
Я няшчаснае стварэнне,
створанае на пакуты:
уначы адзін блукаю
ды свячу марознай ноччу,
175 я не сплю зімой халоднай,
а улетку я знікаю”.

Сына не знайшла праз тыдзень,
ды яшчэ сем дзён шукала,
сонца ёй насустрач выйшла,
180 маці ў сонца запытала:
“Сонца, божае стварэнне,
ці не бачыла сыночка,
залаты мой не праходзіў,
срэбраны мой не трапляўся?”

185 Сонца ведала пра тое,
яснае ў адказ сказала:
“Твой няшчасны сын загінуў,
лютай смерцю, бедалага,
ў Маналы патоку вечным,
190 ў чорнай рэчцы Туанелы,
ён паплыў праз вадаспады,
праз каменні ўніз па рэчцы
на прасторы Туанелы,
ў нетры Маналы падземнай”.

195 Лемінкяйнена матуля
плакала ды бедавала,
потым кавалю сказала:
“Слаўны майстра Ілмарынен,
ты, кавальнік векавечны,
200 папрацуй жа ты і сёння,
выкуй граблі з меднай ручкай,
зубы ім зрабі з жалеза
даўжынёю ў сотню сажняў,

ў пяць разоў даўжэй грабільна!”

295 Слаўны майстра Ілмарынен,
векавечны той кавальнік,
выкаваў ёй граблі з медзі,
ды зрабіў з жалеза зубы
даўжынёю ў сотню сажняў,
210 ў пяць разоў даўжэй грабільна.

Лемінкяйнена матуля
узяла цяжкія граблі
і пайшла да Туанелы,
молячы святое сонца:
215 “Сонца, божае стварэнне,
ты самому Творцу свеціш,
моцна пасвяці, пагрэй ты,
каб туман узняўся цёмны,
пасвяці яшчэ мацней ты
220 ды прыспі народ падземны,
Маналы народ знясіль ты,
хай засне ўся Туанела!”

Сонца, божае стварэнне,
што самому Творцу свеціць,
225 ля дупла бярозы села,
на алешыну крывую.
Пасвяціла ды пагрэла,
каб туман узняўся цёмны,
і штомоцы пасвяціла
230 ды прыспала люд падземны,
царства Маналы глыбокай:
юнакоў са зброяй грознай,
сталых дзецюкоў даспешных
ды старых дзядоў з кіямі.
235 Потым зноўку паднялося,
ў сіняе ўзляцела неба
на сваё старое месца,
ў старадаўнюю хаціну.

Лемінкяйнена матуля
240 свае граблі ухапіла,
пачала шукаць сыночка
у бурлівым вадаспадзе,
у патоку белапенным,

але не знайшла нічога.

245 Заграбае усё далей,
увайшла ў ваду паціху,
па падвязкі ад панчохаў,
потым і зусім па пояс.

Заграбае ў цёмнай рэчцы,
250 ў Туані шукае сына.
Вось пайшла ўверх па рэчцы,
супраць чорнага патоку,
выграбла кашулю Каўкі,
ад тугі счарнела сэрца.

255 Зноў прайшлася па патоку
і знайшла шкарпэткі з шапкай,
і зайшлося сэрца болем
ад такой знаходкі страшнай.

Вось ніжэй пайшла па рэчцы,
260 ў царства Маналы падземнай,
па рацэ граблямі водзіць,
водзіць папярок, наўскоса,
потым зноўку па цячэнні.
Толькі ў трэці раз удала
265 сноп вялікі зачাপіла
на зубы жалезных грабляў.

Ды не сноп ёй напаткаўся,
лёгкадумны Лемінкяйнен,
прыгажун той Каўкаміелі
270 матцы трапіўся на граблі,
за нагу з вады падняты,
за адзін маленькі палец.

Паказаўся Лемінкяйнен,
Калевалы сын бяздумны,
275 на граблях з вады узняты,
на паверхню вод празрыстых.
Шмат чаго там не хапала:
галавы амаль паловы,
сцёгнаў, рук не даставала,
280 не было жыцця самога.

Доўга думала старая,

і ў слязах яна сказала:
“А ці можна з гэтых рэшткаў
новага зрабіць героя?”

285 Крук стары, пачуўшы гэта,
у адказ прамовіў словы:
“Хто загінуў – жыць не будзе,
не паўстане зноў нябожчык,
бо сігі пажэрлі вочы,
290 плечы шчупакі аб’елі.
Кінь ты зноў яго у мора,
у патоці Туанелы,
можа, сам ён рыбай стане,
вырасце кітом вялізным”.

295 Лемінкяйнена матуля
не спіхнула сына ў мора,
зноўку граблі апусціла,
павяла ў вадзе граблямі
ўздоўж ракі і папярэчна
300 па патоку Туанелы.
Цягне рукі, цягне чэрап,
ды палову спіны цягне,
рэбры выцягнула з мора,
шмат чаго яшчэ злавіла,
305 вось і можна скласці цела
маладога Каўкаміелі.

Плоць да плоці прыкладае,
прыстаўляе косць да косці,
састаўляе частку з часткай,
310 жылы між сабой злучае.

Сухажылле моцна вяжа,
звязвае канцы з канцамі,
заклінае ніткі жылак,
словы кажучы такія:
315 “Гэй, Суанетар-багіня,
гожая царыца жылак,
пралля моцных сухажылляў
з медным хуткім вераценцам
з праліцай сваёй прыгожай,
320 з круглым колам хуткабежным!
Ты прыйдзі на дапамогу,

на мой кліч хутчэй з'явіся,
прынясі мне розных жылак,
скуры прынясі кавалкі,
325 каб звязаць надзейна жылы,
моцна завязаць канцамі
на жахлівых гэтых ранах,
што на целе бедным зеўраць!

Калі ж гэтага не хопіць,
330 дзева ёсць на небасхіле,
ёсць у медным чоўне дзева,
човен той пакрыты меддзю.
Ты прыйдзі сюды, дзяўчына,
на зямлю сыдзі з нябёсаў,
335 праплові на лодцы ў жылах,
праплові па частках цела,
па касцях яго зламаных,
ды прайдзі па рваных ранах!

Жылы пакладзі на месца,
340 дзе раней яны ляжалі,
жылы большыя зашый ты,
вены ты складзі старанна,
ды звяжы малыя жылы,
сухажылле сшый таксама.

345 Вострую вазьмі іголку,
з тонкаю ядвабнай ніткй,
зацыруй іголкай мяккай,
мяккім вастрём свінцовым,
ўсе канцы сцягні іголкай,
350 абматай шаўковай стужкай!

Калі ж гэтага не хопіць,
дык ты сам, вялікі Божа,
запражы у сані коней,
бегуноў сваіх імклівых,
355 ды ў сваіх стракатых санках
па усіх касцях праедзь ты,
ды па мясу трапяткому,
праз усе на целе жылкі!

Прыкладзі да косці мяса,
360 прывяжы да жылы жылу,

срэбра пакладзі на косці,
золата на раны ў жылах!

Там, дзе не хапае скуры,
новая хай нарастае,
365 дзе парваліся пражылкі,
навяжы пражылак новых,
дзе было шмат крыватоку,
новай далівай крыві ты,
там, дзе косці не зрасліся,
370 нарабі касцей ты новых,
там дзе пашматана мяса,
зарасці яго старанна,
прыпасуй шчыльней да месца,
дзе яно раней ляжала,
375 прыкладзі ты член да члена,
як было раней у сына!”

Лемінкяйнена матуля
сына так свайго складала,
каб зажыў ён, як дагэтуль,
380 у сваім былым абліччы.

Жылы ўсе загаварыла,
моцна ўсе канцы звязала,
ды маўчыць герой нямотна,
слова вымавіць не можа.

385 Так тады сказала маці,
словы мовіла такія:
“Дзе мне ўзяць такія зёлкі,
дзе знайсці такога мёду,
каб мне хворага памазаць,
390 вылечыць свайго сыночка,
каб ён змог прамовіць слова,
каб ён зноў спяваць узяўся?”

Гэй ты, пчолка, птах мядовы,
кветак лесавых царыца!
395 Пашукай у лесе мёду,
прынясі салодкіх кропель
з нетраў Метсалы духмянай,
з дзікіх пушчаў Тапіёлы,
з кветачак лясных мядовых

400 ды з пахучых траваў летніх,
каб намазаць раны сына,
раны ацаліць дзіцяці!”

Пчолка, птушачка малая,
лёгка крыламі ўзмахнула,
405 паляцела ў Тапіёлу,
ў нетры Метсалы духмянай,
назбірала мёду з кветак,
мёд на языку зварыла;
мёд збірала з шасці кветак,
410 з сотні траваў меданосных.
Пчолка гучна загудзела,
прыляцела хутка з шумам,
поўная салодкім мёдам,
з пер’ямі ў пахучым мёдзе.

415 Лемінкяйнена матуля
узяла ад пчолкі зелле,
пачала лячыць нябогу,
стала правіць небараку;
не дапамаглі ўсе мазі,
420 не загаварыў хлапчына.

Папрасіла маці пчолку:
“Пчолка, птушачка малая,
ты злятай у край далёкі,
за дзевятым сінім морам,
425 на вялікую на выспу,
у мядовую краіну,
ў новую хаціну Туры,
Палванена дом без даху!
Ёсць там шмат мядоў гаючых,
430 шмат цудоўных ёсць там зёлак,
што ўсе жылы ацяляюць,
іншыя ўсе члены правяць.
Прынясі такой мне мазі,
прынясі гаючых зёлак,
435 каб накласці іх на раны,
залячыць навечна болькі!”

Пчолка, лёгкі чалавечак,
зноў імкліва паляцела
за дзевяць далёкіх мораў,

440 за дзесятага палову.
Дзень ляцела, два ляцела,
трэці дзень ляцела пчолка,
на траве не спачывала,
не садзілася на лісце.

445 Вось да выспы даляцела,
да мядовай да краіны,
да агністых вадаспадаў,
пеністых святых парогаў.

Там варылі мёд гаючы,
450 гатавалі зёлкі-лекі
у гарлачыках маленькіх,
у збаночках невялічкіх,
глыбінёй з вялікі палец,
шырынёй з канец мезенца.

455 Пчолка, лёгкі чалавечак,
там набрала розных мазяў.
Не прайшоў і міг кароткі,
не прайшло адно імгненне,
прыляцела з мёдам пчолка,
460 села вельмі асцярожна:
шэсць гарлачыкаў у лапках,
сем збаночкаў за спіною
поўных цудадзейных лекаў
ды гаючых розных мазяў.

465 Лемінкяйнена матуля
сына лекаваць ўзялася,
брала дзевяць розных мазяў,
восем розных цуда-зёлак,
ды няма карысці з лекаў,
470 не дапамагае зелле.

Маці зноў тады сказала,
словы мовіла такія:
“Пчолка, птушачка з паветра!
Трэці раз злятай за зеллем,
475 паляці высока ў неба,
за дзевятыя нябёсы!

Шмат там ёсць мядоў салодкіх,
розных там мядоў бязмерна,

імі Творца лекаваўся,
480 спажываў іх Усявышні,
ратаваў сваіх дзіцятак
ад хваробы чорнай сілы.
Памачы ў мядок ты крылы,
сваё пер'е ў мёд салодкі,
485 прынясі на крылах мёду,
на спіне гаючых зёлак,
каб накласці іх на раны,
залячыць навечна болькі!”

Пчолка, кемлівая птушка,
490 словы мовіла такія:
“Як жа мне туды дабрацца,
мене, слабому чалавечку?”

“Трапіш ты на неба проста,
даляціш туды выдатна:
495 вышэй месяца, пад сонцам,
між дзівосных зор нябесных.
Ў самы першы дзень палёту
месяца брыво кранеш ты,
на другі дзень дакранешся
500 да Мядзведзіхі лапаткі,
а на трэці ты ўзляціш аж
да спіны сямісузор'я,
застанецца шлях нядоўгі,
там кароткая дарога
505 да святога месца Бога,
да жытла яго святога”.

З купіны ўзляцела пчолка,
меданосіца ўзнялася,
крылцамі заварушыла,
510 і панеслі ў неба крылы
над падвор'ем месяцовым,
каля сонечнай сялібы,
ля Мядзведзіхі лапаткі,
да спіны сямісузор'я,
515 у святыя свірны Бога,
проста ў божыя каморы.
Гатаваліся там лекі,
там выварваліся мазі
ў залатых гаршчках багатых,

520 ў чыгунках багатых срэбных.

Мёд варыўся пасяродку,
па баках кіпела масла,
гатавалі мяды ўлетку,
тлушчы ўзімку гатавалі.

525 Пчолка, птушачка паветра,

там набрала многа мёду,
мёду як магла набрала.

Праз кароткае імгненне
пчолка з мёдам прыляцела,

530 села вельмі асцярожна:

сто ражкоў нясла у лапках,
тысячу гаршэчкаў розных,
у адных быў мёд з вадою,
лекаў поўныя другія.

535 Лемінкяйнена матуля

мёду ў рот тады набрала,

на язык паспрабавала,

добрымі усе прызнала:

“Мазь такая, як і трэба,

540 Ўсемагутнага прымочкі,

імі Бог загойваў раны,

Творца лекаваў хваробы”.

Маці сына націрае,

ўсяк бяздольнага лякуе:

545 мажа косці па разломах,

мажа мяса па разрэзах,

знізу мажа, мажа зверху,

кладзе зёлкі пасяродку.

Так тады яна сказала,

550 словы мовіла такія:

“Ты паўстань ад сну, сыночак,

абудзіся ад дрымоты,

ты сыдзі са злога месца,

з месца ўсіх сваіх нягодаў!”

555 Абудзіўся муж ад спячкі,

выбіўся з цяжкой дрымоты,

мог цяпер прамовіць слова,

языком сваім валодаць:

“Пэўна, спаў я цэлы тыдзень,

560 доўга я драмаў, нягоднік,
сон змарыў мяне салодкі,
агарнуў мяне глыбокі!”

Маці так яму сказала,
словы мовіла такія:

565 “Ты паспаў бы тут і болей,
не адзін ляжаў бы тыдзень,
калі б не прыйшла матуля,
маці, што цябе насіла.

Ты скажы, мой любы хлопчык,
570 мне паведай, залаценькі,
як ты ў Манале застаўся,
скінутым у Туанелу?”

Легкадумны Лемінкяйнен
адказаў сваёй матулі:

575 “Той пастух у мокрай шапцы,
той сляпы з краёў дрымотных,
ён мяне спіхнуў у рэчку,
ў Маналу мяне адправіў.

Ён дастаў з вады гадзюку,
580 выцягнуў змяю з вады ён,
на мяне ён гада кінуў,
а я быў безабаронны,
бо не ўмеў лячыць я раны
ад зубоў змяі атрутнай”.

585 Маці так яму сказала:

“Вой, дзіцёнак неразумны!
Ты чараўнікоў лапландскіх
перачараваць збіраўся,
а не ведаеш замовы

590 ад зубоў змяі атрутнай!
Ад вады змяі пачатак,
ад марскіх шалёных хваляў,
ад мазгоў ўзбярэжнай качкі
ды ад галавы птушынай.

595 Плюнула ў вадзю вядзьмарка,
Сюэтар плявала ў хвалі,
вада слюнькі расцягнула,
сонца потым асвятліла,
вецер калыхаў на хвалях,
600 вадзянік люляў паціху,

вынеслі на бераг хвалі,
на зямлю змяю марскую”.

Лемінкяйнена матуля
закалыхвала сыночка,
605 каб зажыў ён, як дагэтуль,
у сваім былым абліччы,
стаў бы нават прыгажэйшым,
прыгажэйшым ды дужэйшым.
А тады спытала ў сына,
610 што яшчэ яму бракуе?

Адказаў ёй Лемінкяйнен:
“Шмат чаго яшчэ бракуе:
я пакінуў сваё сэрца,
я свае пакінуў думкі
615 сярод Пох’ялы красуняў,
прыгажуняў незабыўных.
Але гаспадыня Пох’і
не аддасць сваю дачку мне,
пакуль не ўпалюю качку,
620 лебедзя таго рачнога,
з водаў рэчкі Туанелы,
са святога вадакрута”.

Так сказала яму маці,
словы мовіла такія:
625 “Лебядзёў сваіх пакінь ты,
хай жывуць спакойна качкі
у патоках Туанелы,
у святых вірах агністых!
Ты ж ідзі да родных гоняў
630 разам з маткаю няшчаснай!
Будзь удзячны свайму лёсу
ды ўзнясі падзяку Богу,
што прыйшоў на дапамогу,
што назад цябе прывёў ён
635 з беззваротнай Туанелы,
з цёмных Маналы хацінаў!
Я нічога не зрабіла б,
не дабілася б нічога
я без божай дапамогі,
640 без ягонай божай волі”.

Ўстаў бяздумны Лемінкяйнен
і пашыбаваў дадому
разам з любоаю матуляй,
з маткаю сваёй старою.

645 Тут і застаецца Каўка.
Безразважны Лемінкяйнен
тут пакіне мае спевы.
Павяду далей аповед
я зусім дарогай іншай,
650 іншыя спяю я песні.

© Якуб Лапатка, пераклад, 2009

пераклад з фінскай – Якуб Лапатка